



A XV-a Conferință internațională – multidisciplinară
„Profesorul Dorin Pavel – fondatorul hidroenergeticii românești”
SEBEȘ, 2015

MOMENTE DIN VIAȚA PROFESORULUI DORIN PAVEL, AMINTIRI DE NEUITAT CU BUNICII MEI

Monica FOMINO

BLITZLICHTER AUS DEM LEBEN DES PROFESSORS DORIN PAVEL, UNVERGAESSLICHE ERINNERUNGEN AN MEINE GROSSELTERN

Dorin Pavel war nicht nur ein hervorragender Ingenieur und Professor, welcher einen wesentlichen Beitrag zum Ausbau der Wasserkraft in Rumänien geleistet hat, sondern auch ein liebevoller Grossvater.

In diesem Artikel lasse ich Sie an seinem Leben teilhaben und gewähre Einblicke in Hintergründe und noch wenig bekannte Seiten seines Lebens und Schaffens.

Stichwort: Erinnerungen, Leben, Dorin Pavel, Großvater
Cuvinte cheie: amintiri, viața, Dorin Pavel, bunicul

Au trecut mulți ani de la moartea bunicului meu, dar imaginile momentelor petrecute împreună le păstrez în suflet cu duioșie și sfințenie. Gândindu-mă la el, deseori îmi apar în fața ochilor cuvintele dedicate de către ingineri hidrotehnicieni, foști studenți și colegi cu prilejul aniversării a 70 de ani.

Aceste cuvinte, lipite pe peretele din camera lui de lucru, m-au acompaniat o viață întregă, un solemn omagiu, un angajament, o promisiune pe viață (inclusiv, traducerea):

Per care magister,
In nostris animis vives
Magnoque in honore
Posteritas opera atque ipsum
Te semper habebit.

Mult iubite profesor,
vei trăi mereu în inimile noastre
Și posteritatea va cinsti de-a pururi
Persoana și opera ta.

Voi încerca, scufundându-mă cu mare plăcere în lumea cărții lui autobiografice, "Arhitectura apelor" [1] și în amintirile mele de o viață, să găsesc o explicație a fenomenului Dorin Pavel, al acestui enorm potențial uman și profesional, punându-mi câteva întrebări:

Patru generații Pavel, 1958



1. Ce episoade din viața l-au format pe acest om genial?

2. Care au fost realizările lui ?

3. Cum de a putut să aibă atâta forță creativă și când a avut timp să ne copleșească cu avalanșa de nestăvilite a realizărilor ingineresti, științifice și didactice ?

4. Dar mai ales, ce a însemnat bunicul meu pentru mine și ce rol a avut în viața mea ?

Născut în Sebeș la 31 mai 1900, cu siguranță copilăria lui a fost nespuse de frumoasă. Un rol important l-au avut părinții lui, Ioan Pavel, învățător, provenind dintr-o familie de dascăli din mediul rural și Letiția Blaga, de asemenea învățătoare, sora poetului Lucian Blaga, având ca strămoși o lungă linie de preoți. Această combinație neobișnuită între sărăcia materială și bogăția mare spirituală, au pus bazele viitorului savant. Părinții lui au reușit să-i călăuzească pașii cu multă dragoste și înțelegere, dar și cu severitate, imprimându-i valorile adevărate de cinste, perseverență, hărnicie și entuziasm. Învățându-l să îndrăgescă natura, muzica și pictura, înțelegând să-i lase liberă imaginația și libertatea părerii.

I-am cunoscut și eu pe acești străbunici minunați, Buncu și Măicuța, cum îi numeam, pe care bunicul meu i-a venerat până la moarte.

Din această perioadă i se trage și dragostea pentru apă, petrecându-și zilele întergi cu prietenii pe malul Sebeșului, construind stavile din piatră și înotând.

Curiozitatea copilului este captată și de mica hidrocentrală de pe râul Sebeș, inaugurată în 1905. Ne având jucării, mecanicii care l-au îndrăgit, i-au făcut cadou deșeuri de sârmă, bobine, rulmenți uzați și multe altele. Ele i-au dezvoltat aptitudinile tehnice.

Rolul unchiului, poetul Lucian Blaga, pe care l-a iubit ca pe un frate (căci diferența de vârstă dintre ei era doar de 5 ani), a fost semnificativ.

O etapă demnă de menționat este școala săsească din Sebeș, unde a fost înscris în 1906. O decizie înțeleaptă a părinților. Metodele educative erau progresiste, iar școala avea o veche tradiție umanistă. Pe lângă studiul limbii germane, pe care și-a însușit-o, bunicul meu a beneficiat de pedagogii pasionați. Aici și-a cultivat talentul pentru desen și sport, profitând pe deplin și de copilărie. Din această perioadă i se trage și porecla: "der Ingenieur" (inginerul), căci mai puțin atent la cursuri, avea obiceiul de a schița prin caiete tot felul de roți de mașină, biciclete, zmeie și mașini simple.

Cu atât mai grele au fost timpurile în internatul liceului maghiar. O limbă nouă, disciplina, punctualitatea și necesitatea de a se descurca singur financiar, dând primele lecții de meditație, toate aceste etape l-au șlefuit.

Dar indiscutabil, studiile la Școala politehnică din Zürich, unde se înscrie în 1919, au contribuit, sub îndrumarea profesorilor Franz Prášil și Ludwig Stodola, la desăvârșirea formației inginerești.

Hărnicia și capacitatea deosebită intelectuală, îl fac să fie punct de referință în facultate. Despre un student bun se spunea: "er arbeitet sehr viel, fast wie Pavel" [1], în traducere, "el lucrează foarte mult, aproape ca Pavel" [1]. În 1921 profesorul Prášil îl solicită să participe la un concurs științific. Obține premiul unic cu Diplomă de Studio Labori, distincție, care îi aduce elogiul în consiliul profesoral și oferta de a rămâne după absolvire, asistent. În acea perioadă își dezvoltă și aptitudinile didactice, înlocuindu-l des pe profesorul Prášil la cursuri. S-a înscris apoi la doctorat la profesorul Franz Prášil. Își alege o temă foarte grea, "Ebene Potentiale Strömungen durch Gittern und Kraiselräder" (Fluxuri plane de potențial transmise prin grătare și roți de tip Kraisel), pe care o duce la bun sfârșit. Susține cu succes teza de doctorat în anul 1925, în fața unei comisii renumite în frunte cu marele prof. Ludwig Stodola, care la finele expunerii i-a strâns solemn mâna și i-a spus: „Gratuliere, Herr Kollege !” (Felicitări, domnule coleg).

Dar acei ani au fost și ani grei. Fără posibilități materiale, se luptă din greu, câștigându-și banii prin meditații, locuind în mansarde neîncălzite, plătind cu o bronșită gravă, care îl va chinui ani de zile.

În Zürich întâlnește însă persoana poate cea mai importantă din viața lui, Else Kirchgraber, bunica mea, cu care se căsătorește în iunie 1923. Dar despre rolul ei voi povesti mai târziu.

Deși i se propune să rămână docent la facultatea din Zürich, iar după pensionarea profesorului Prașil, profesor titular de catedră, refuză. Dorința de a se întoarce în țară, este mai puternică. Visurile și viziunile lui se vor îndeplini.

La întrebarea, cine a fost omul de știință, profesorul Dorin Pavel și care au fost realizările lui importante, încerc să răspund, fără a avea pretenția unei relatări complete.

Strălucitoarea activitate profesională, se revarsă precum apele unei cascade asupra cititorului cărții “ Arhitectura Apelor” [1].



Dorin Pavel, tânăr inginer

Ca inginer vizionar, încă din anul 1933 pregătea “Planul general de amenajare al resurselor hidraulice ale Romaniei” [3], lucrare monumentală de căpătâi. Citez pe profesorul ing. Radu Prișcu, fost student, coleg și prieten apropiat: “Se poate spune că nu există obiectiv hidroenergetic realizat în țara noastră care să nu fi beneficiat, sub o formă sau alta, de contribuția și experiența profesorului. Astfel, menționăm amenajarea complexă a Bârzavei, Nerei, Semenicului și Timișului, uzinele hidroelectrice Dobrești, Bistra Mărul, Zărnești, Crăinicel, Aștileu, Sadu V, ca și cascadele de pe Bistrița, Argeș și Lotru, sau cele pe Someș, Drăgan, Râul Mare și Olt. Cu o pasiune deosebită s-a ocupat de amenajarea integrală a Dunării, luptând prin scrieri și conferințe și aducându-și prețiosul aport la realizarea practică a sistemului de la Porțile de Fier într-o concepție deosebit de modernă. A participat activ la proiectarea instalațiilor hidraulice ale termocentralelor Doicești, Paroșeni, Sânt-Georgiu, Luduș, Craiova, Midia” [3].

Numele bunicului meu este legat și de asanarea lacurilor capitalei. Suntem acum obișnuiți și încântați de frumosul peisaj, dar puțini știu că acesta este rezultatul muncii pline de abnegație, al

imaginației și talentului de constructor al profesorului. Prin devierea lalomiței și a Argeșului și construcția de baraje s-au realizat minunatele lacuri: Herăstrau, Floreasca, Buftea, Mogoșoaia, Băneasa și Tei.

Nu mai puțin complexă este și activitatea lui didactică. În 1935 devine profesor la facultățile de Mecanică și Construcții ale Școlii politehnice din București și în 1942/43, susține cu convingere înființarea secției de Hidrotehnică la facultatea de Construcții.

În cadrul activității lui didactice, a format peste 45 de generații de specialiști. A fost iubit și apreciat de către studenți pentru patosul, măiestria didactică și bogăția de idei.

Ca om de știință, a elaborat peste 100 de lucrări originale, manuale, cărți, monografii și a avut peste 200 de lucrări publicate, precum articole apărute în reviste de specialitate. A fost referent la numeroase manifestări științifice internaționale de prestigiu.

Pentru multiplele merite științifice, didactice și inginerești, a fost distins: în 1936 este ales membru titular al Academiei de Științe din România, în 1964 devine profesor emerit, laureat al Premiului de Stat clasa I, în 1951, Ordinul Steaua Iugoslaviei, cu steaua de aur la colan, pentru Porțile de Fier, Ordinul Muncii clasa a II, în 1960, Ordinul Meritul Științific clasa I, 1972, sunt numai câteva medalii pe care le menționez.

Dar complexitatea calităților bunicului meu nu se oprește aici. Un pianist talentat și un pictor sensibil, tablourile lui atârnă azi la noi acasă, amintindu-mi mereu de genialitatea bunicului meu.

Despre omul Dorin Pavel îl las din nou pe profesorul Radu Prișcu să vorbească: "Cei care l-am cunoscut mai îndeaproape l-am iubit și l-am venerat însă pentru incontestabilele lui calități umane. Fără ca acestea să-i confere, în ansamblu lor, trăsăturile a ceea ce acceptăm de obicei a fi "perfectiune", îmi permit să citez câteva din ele: inteligența, iscusința, fantezia, forța de muncă, tenacitatea, perseverența, generozitatea, entuziasmul, promptitudinea, solitudinea, umorul sănătos și, mai presus de toate, dragostea de neam și de țară..." [3].

Minunate cuvinte, ce cu greu pot fi egale !

Firesc, trecând retrospectiv peste evenimentele și realizările vieții lui, să-mi pun întrebarea timpului. Cum a putut și unde a găsit atâta forță creativă pentru această vastă activitate, care ne copleșește. Răspunsul l-am găsit în cartea lui, "Arhitectura Apelor" [1]:

"Mulți foști studenți și colegi mă întreabă unde găseam, în trecut, timpul necesar să pot satisface atâtea cerințe, să duc la capăt atâtea activități, pe lângă cea de bază, permanentă, din învățământ. Pentru mine, ziua însuma: dimineața opt ore, apoi, după o scurtă

odihnă, alte șase-opt ore de muncă până seara, târziu. Mai adaug că, din 1919, când eram student, și până astăzi, pentru mine nu au existat sărbători, duminici sau zile de vacanță în care să nu fi lucrat. Multe volume le-am scris în concediile de odihnă, când programul, e adevărat, mi l-am redus la...opt ore zilnic !” [1].

Câtă răbdare și înțelegere i-au trebuit bunicii mele !

A venit momentul să povestesc despre Else, raza de soare a familiei, pe care am iubit-o nespus de mult.

Dragostea și curajul ei de ași părăsi țara iubită, Elveția și de-al urma pe bunicul meu pe meleaguri necunoscute, cu un copil mic (tatăl meu, s-a născut în Elveția în anul 1925), sunt de admirat. A reușit cu entuziasm și cu o mare porție de umor să se integreze, urmându-l cu devotament chiar și pe șantiere, ca Dobrești, în creierul munților.



Bunicul și bunica mea în decembrie 1929 cu Mario, tatăl meu

Măiastră în organizarea vieții și o gazdă perfectă pentru mulți doctoranzi, studenți, colegi, ce veneau la noi acasă, a fost iubită și respectată de toți. Numai cu limba a avut greutățile ei, spre amuzamentul nostru al tuturor. Perlele ei lingvistice, pronunțate cu un “r” accentuat sunt de neuitat. Supărându-se o dată pe o doamnă, a vrut să o numească “vacă”, dar uitând cum se numește animalul, s-a făcut roșie la față și a spus plină de convingere: “ești un bou cu țite”. Cu mine și cu bunicul meu dorea să vorbească germană, dar eu o

necăjeam, amestecând din adins limbile. Mi-aduc aminte că stăteam în bucătărie cu bunicii mei și eu din nou făceam jocul meu preferat cu limbile, metodă genială de confuzie. Din obișnuință, Oma cum o numeam, a început să mă certe că-i răspund din nou pe românește, la care bunicul meu, cu umorul lui sec i-a spus: “de data asta ți-a răspuns pe germană”. Am fugit chicotind, lăsându-i să se contrazică.



Lacul Herăstrău, 1964

Copil fiind și apoi până la vârsta de 21 de ani, când bunicul meu s-a stins, nu am realizat întotdeauna ce privilegiată eram cu astfel de bunici. Opa și Oma, erau omniprezenți în viața mea. Bunicul meu mă copleșea cu dragoste; protector grijuliu, dascăl

înțelegător pentru toate rebeliunile și inconștiențele tipice vârstei.

Locuiam împreună cu părinții și bunicii mei în casa de pe str. Dr. Severeanu din Cotroceni, casa pe care bunicul meu a construit-o, locul în care se simțea fericit, cu grădina plină de trandafiri, cu cei doi plopi și dumbrava înverzită. Sunt recunoscătoare pentru fiecare an în care bunicii mei, Else și Dorin, mi-au îmbogățit viața și mă întreb, cunoscând volumul lui de muncă, când a avut timpul să se ocupe de mine cu atâta dragoste și intensitate.

Una din plăcerile lui era să mă acompanieze la pian, în vremurile când făceam balet, cânta minunat și deseori și singur, Bach, Mozart sau Beethoven. Numai cu Wagner își avea problemele lui. La spectacolele școlii mele de balet, la teatrul național din Piața Amzei, mă acompania mereu, emoționat, uneori mai mult decât mine.

Apoi, de fiecare dată când era posibil, mă lua la facultate, mă așeza în rândul întâi în aula și vă puteți imagina mândria mea, când vedeam cu câtă pasiune explica, ce frumos desena, lucruri care mie mi-erău vrăjite și de neînțeles. Puteam să constat cum studenții îi sorbeau fiecare cuvânt, cum îl asaltau în pauză cu întrebări și cu câtă răbdare și dragoste bunicul meu îi îndruma.

În casa noastră erau veșnic studenți, doctoranzi, colegi, pe care Oma îi oprea deseori la masă. Copil mic aveam și eu ambiția să îmi aduc contribuția la corectatul tezelor de doctorat, pe multe manuscrise desenam o prințesă oribilă și bunicul meu spunea: "ei acum ai semnat și tu".



Pe șantier la 5 ani

Cu drag îmi aduc aminte de vacanțele minunate pe care le petreceam cu bunicii mei, vara și mai ales la excursiile pe șantiere, la barajele și lacurile lui iubite. Imagini impresionante pentru un copil, în sala de turbine sau pe baraj, mă ascundem de frică în spatele lui. Respectul cu care era întâmpinat peste tot de ingineri și muncitori, mă copleșea.

Apoi dragostea pentru natură, schi și înot, toate aceste cadouri minunate le datorez bunicii mei.

Dar poate cel mai important lucru a fost, că nu și-a pierdut niciodată încrederea în mine, indiferent de greutatea pe care le aveam pe atunci cu școala. Deși părinții mei erau dezamăgiți de unele eșecuri, mai ales la matematică, bunicul meu spunea: "Lăsați fata să-și cruțe forțele, o să vedeți că își va găsi drumul."

Câtă dreptate a avut. Chiar dacă acest drum nu a continuat cariera inginerească, ci a urmat tradiția familiei mamei mele, în direcția medicinei.

O singură dată l-am adus pe bunicul meu la marginea disperării. Prin clasa a 4-a, ca de obicei, bunicul încerca să mă ajute la lecțiile de matematică. Mi-aduc aminte de o problemă de aritmetică, pentru mine oribilă. Opa, în entuziasmul lui, a încercat să-mi explice rezolvarea prin algebră. Nu am înțeles nimic și atunci furioasă i-am spus: "Știi ce cred eu Opa, tu nu ai habar de matematică." Dacă cineva i-ar fi immortalizat fața în acea secundă, am fi avut acum o imagine mai mult decât comică, cu toate că reacția lui de atunci nu a fost de loc hazlie pentru mine.

Un alt moment, de care îmi aduc aminte cu plăcere, a fost vacanța petrecută cu bunicii mei la Vlădeasa, în casele de odihnă ale șantierului. Ca să-mi îndulcească viața, Opa mi-a pus în brațe volumele lui Karl May, scrise cu litere gotice. Din acea secundă m-am străduit să înțeleg scrisul și am devorat cărțile cu mare plăcere. Seara mi-a arătat un joc nou de cărți... era poker... nu pe bani, ci pe chibrite. Mai târziu am realizat de ce. Era o lecție utilă de-am școli curajul riscului și de a-mi stăvili emoțiile. Se amuza copios de grimasele serioase, ce le făceam.

Întrec șirul amintirilor frumoase, căci consider că este o datorie de a mea de a menționa și momentele triste, ce i-au îndurerat viața.

Durerea cea mai mare, a fost înlăturarea lui din cadrul Academiei de Științe din România, al cărui membru era din 1934. În 1975, prin restructurarea Academiei de către tovarășa Ceaușescu, dosarul lui a fost respins, deoarece fusese decorat de Majestatea Sa Regele Carol al II-lea pentru lucrările de amenajări hidrotehnice, și pentru activitatea științifică și didactică. A fost caracterizat drept colaborator al vechiului regim și sters de pe lista de propuneri. A urmat retragerea calității de profesor consultant, ceea ce nu i-a mai permis admiterea de noi doctoranzi. Afectat profund de această nedreptate, bunicul meu a avut un preinfarct.

În 2006, post mortem, este reales membru al Academiei.

După plecarea noastră din țară, toate eforturile tatălui meu, inginerul Mario Dorin Pavel, de a transforma casa de pe str. Dr. Severeanu în casă memorială, au fost zadarnice. Trecută în Patrimoniul Statului, casa a fost înstrăinată, prin corupția justiției și se află actual în posesia unui fost demnitar politic și a familiei lui.

În anul 2000, împreună cu tatăl meu Mario și băiatul meu Philipp, pe atunci în vârstă de 5 ani, am reușit să inaugurăm o placă comemorativă pe peretele casei. Imaginea plopilor tăiați, a grădinii mutilate, a gardului înalt, m-a îndurerat profund. Nu îmi voi pierde niciodată speranța, că în România de azi, aceasta nedreptate se poate înlătura.

Sunt recunoscătoare pentru orice ajutor sau propunere.

Ce am învățat de la bunicul meu și ce valori, demne de urmat mi-a dăruit: "Fără pasiune, dragoste și disciplină pentru ceea ce faci, stagnezi în mediocritate și obișnuință."

Mi-a dăruit respectul pentru natură, dragostea pentru animale și toleranța pentru alte culturi. Dorința de a-mi perfecționa aptitudinile, de a-mi depăși slăbiciunile și de a nu-mi pierde încrederea în mine.

Mi-a dăruit o copilărie fericită și ocrotită și amintiri de neuitat !
Să fiu mândră de familia mea !

Aceste daruri sunt pentru mine de neprețuit și încerc să le dau mai departe băiatului meu, Philipp, strănepotul profesorului.

Moartea bunicului meu a venit pe neașteptate. Mi-aduc aminte cu multă durere de acea zi, 5 iulie 1979. Lucra ca de obicei la masa lui de scris, corectând o teză de doctorat. Eu cu Oma eram în sufragerie. L-am auzit că spune: "nu mi-e bine", a lăsat creionul din mână. Toate măsurile de reanimare ale mamei mele, care este medic, au fost zadarnice. Puțin timp după aceea, a închis ochii și inima a încetat să-i bată.



Cu toată tristețea de atunci, mă gândesc, că deși mult prea devreme, moartea l-a surprins în plină vigoare, lucid și activ profesional.

Nu pot altfel să închei povestirile mele, decât lăsându-l pe el să aibă ultimul cuvânt, ultima frază din cartea "Arhitectura Apelor" [1]:

"Curm amintirile, lăsându-le neterminate. Fie ca această carte a vieții mele să apară cititorului ca Simfonia neterminată a lui Schubert, un apus frumos și trist, pe care nu-ți vine să-l părăsești niciodată".

BIBLIOGRAFIE

- [1] Dorin Pavel, *Arhitectura Apelor*, Editura Eminescu, București, 1976.
- [2] * * * *Caietele de amintiri ale profesorului Dorin Pavel*, A patra conferință a Hidroenergeticienilor din România, 26-27 mai 2006.
- [3] * * * Extase din cuvântările rostite cu ocazia morții prof. Dorin Pavel, februarie 1980.

Dr. medic stom. Monica FOMINO
Germania, Hubertusstr. 15, 65549 Limburg
e-mail: mfomino@t-online.de